

Biró Mónika Anita

SE KEZDETE, SE VÉGE...

A szó elszáll, az írás megmarad – szokás mondani. Borcsa Imola, elsőkötetes¹ szerző novelláiban azt vetette papírra, amit mindannyian nagyon jól ismerünk, rendszeresen hallgatunk, s legfőképp művelünk: a pletykát. Lokális történetek, életutak, sőt egész sorsok elevenednek meg az elnagyolt szóbeszédekben és pletykákban. Házasság, válás, szerelem, örület, migráció, munka, üzlet, „alvilági ügyletek” – csupa szaftos kisvárosi téma, amelyek a jó pletyka táptalaját adják. S mikor lehet mindezekről beszélni? Borcsa Imola kötete alapján inkább azt a kérdést kell feltennünk, hogy mikor nem lehet.

A *Magnebéhat* című kötet tíz novellában az olvasót valósággal hallgatóvá változtatja. Nem sok beleélésre volt szükség ahhoz, hogy olvasóként úgy érezzem, szinte magam is jelen vagyok, mintha Elvira néni egyenesen nekem mesélné a város, a negyed vagy akár a lépcsőház legszaftosabb történeteit.

A pletykát sokféle módon mesélheti az ember, s ugyanígy több módon értheti, értelmezheti is. Alapvetően a (leginkább szóbeli) kommunikációnak azon válfajáról van szó, melyet a közvetlen, informális stílus, a kötetlenség, az asszociatív téma- és történetvezetés, a bizalmasság, illetve legfőképp a szájról szájra való terjedés jellemez. Az információ sajátos módon az individuális tudás, az egyéni és kollektív hiedelmek, illetve az előzetesen szerzett információk együtteseként realizálódik, majd adódik tovább. Mindennapjainkban talán nem is tudatosítjuk, hogy a pletyka hogyan alapozza meg személyközi kapcsolatainkat, szociális ismereteinket, hogyan hat viszonyrendszereinkre. Egyrészt maga az információ befolyással van a környezetünkről kialakított képünkre, másrészt a pletykálás mint interakció, mint bizalmas személyközi kommunikáció is nagy hatással lehet ránk. A *Magnebéhat* novellái pontosan ezekre a hatásokra és kapcsolatokra mutatnak rá. Elvira néni pletykái az újonnan érkezett gyógyszerész számára a város gondosan összeállított kor- és helytörténeti gyűjteményeként

1 Borcsa Imola: *Magnebéhat*. Budapest-Kolozsvár, 2019, Napkút Kiadó – Erdélyi Híradó Kiadó.

valósulnak meg. Borcsa Imola elbeszéléseiben a pletyka ugyanakkor kapcsolatépítési és beavatási rítusként is értelmezhető. A (valós és hamis) tudás megszerzésének és továbbadásának egy informális, személyes és bizalmas módja realizálódik a pletykálás aktusában.

A kötet novelláit egyfajta kísérletként értelmezem, amelyben a szerző írásos formában jeleníti meg a pletyka valóságát, a pletykálás aktusán alapuló társas kapcsolatokat, az információáradás jellegzetességeit, valamint nem utolsósorban mint kellemes időtöltést mutatja be mind ezt. Elbeszéléseket olvashatunk az elbeszélésekben, amelyekben a történetek az asszociatív gondolkodásra jellemző módon bontakoznak ki: „[Dédnagyanyám] ha ketten maradtunk, mindig magához intett, egy kocka csokit vagy karamellát nyomott a markomba, s azt mondta, kislányom, sose menjél férjhez. Édesanyám volt az, aki szinte meg is hallgatta a tanácsát. (...) Megismerte édesapámat, s gyorsan el is felejtette a fogadkozást. Szerencsémre. (...) Nagyanyám viszont férfiember nélkül is feltalálta magát. Egyszer még az oroszokat is átverte. Ez még a háború alatt történt, mikor itten haladt el a front.” Így míg a szöveg tartalmi szempontból a képzet- és gondolatársítás révén folyik, addig ezt az áramlást a forma megerősíti. Az alapvetően orális kommunikációs műfaj Borcsa leírásában a szóbeliséget megidézve ragadja magával az olvasót. Ez a hatás egyrészt a formabontó írásmódnak köszönhető, amelyben kezdetben zavaró módon a dialógusok nincsenek jelölve, a szöveget formailag és szerkezetileg csupán a bekezdések tagolják. A pletyka szóbeli voltát, illetve magát a szóbeliséget idézi meg a beszéd tájszólás és kiejtés szerinti leírása is: „Abban az évben került ide, mikor narancssárga hó hullott, folytatta. Elkerekedett a szemem, rágni is elfelejtettem egy pillanatig. Menjen széjjel a szék alattam, ha nem az volt, tette hozzá gyorsan. Na, ne úgy tessék elképzelni, hogy virított, mint a sütőtök, inkább olyan halovány körözöttszíne volt. De azért ami narancssárga, az nem fehér. Márpedig annak fehérnek kellett volna lennie. Úgy meg is ijedtünk, azt hittük, itten van a világvége.”

A kötet terjedelmében ugyan rövid, mégis nagyon (olykor már követhetetlenül) információgazdag: a tíz novella közül nyolcban Elvira néni különböző alkalmakkor mesélt pletykáit „hallgathatjuk” az egyes szám első személyű elbeszélő közvetítésében, hiszen a fiatal gyógyszerésznőt kísérve a hazaúton, a gyógyszertárban vagy éppen a piaci

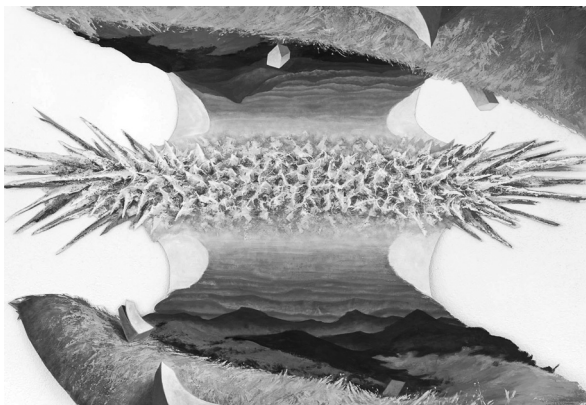
zöldsválogatás közben magunk is Elvira néni hallgatóságának részévé válunk. Ezek a novellák nem függetlenek egymástól, a történetekben a város különböző lakosainak, tisztségviselőinek életébe láthatunk bele. A szövegek minden esetben időbeli és térbeli kontextust teremtenek meg a pletykálásnak, amelyekben Elvira néni mesélésbe kezdhet a gyógyszertárbeli kolléganő olykori becsatlakozásával.

A művek alapvetően nem mozgalmasak, a cselekményük erősen redukált, a hangsúly a pletykálgodáson, illetve a pletykák révén elbeszélte történeteken van. A pletykákban elbeszéltek ugyanakkor nagyon is eseménydúsak, számos már megtörtént, vagy a jövőben feltételezetten bekövetkező történésről olvashatunk/hallhatunk. Ugyan az ember általában szomjazik a pletykára, szívesen hallgatja, akármiről is szóljon, s Elvira néni pletykái az élet számos területére, több személy életére is kiterjednek, mégis itt-ott ezek unalmassá is válnak. Egészében nézve azonban ez még realiztikusabban teremti meg a pletykálás szituációját, hiszen sok esetben hallhatunk számunkra érdektelen információkat, amelyek közül ki kell ragadnunk magunk számára a fontosabb részleteket. Továbbá ezek a történetek rámutatnak arra is, hogy sok esetben inkább a pletyka maga, a pletykálás és annak lehetőségei vonzanak már-már információválogatás és forráskritika nélkül.

A kötet ötödik, *A tolmács* című novellájában maga az elbeszélő osztja meg az általa hallottakat a gyakrabban beszélő idősebb takarítónóval. Ebben az esetben a beszélői és a hallgatói szerepek és pozíciók felcserélődnek. Így ez a szöveg leginkább a kötet kompozíciójában elfoglalt helye alapján válik jelentőssé. A hallgató nem marad meg az érdeklődő, esetleg akár az érdektelen némaságban, hanem ő maga is aktív beszélővé válik, részt vesz a pletyka továbbadásában, s ezzel a szöveg rámutat a pletyka interaktív kommunikációs jellegére. A tizedik s egyben utolsó szöveg teljes mértékben eltér az előzőektől. Az *Áthaladás* narrációja egyes szám harmadik személyűre vált: az Elvira néni által elbeszélte különböző történetek szereplői jelennek meg, ki-ki éppen a maga tevékenységét végzi. Az elbeszélés különlegességét az azonos idejűség adja. A szereplők mindannyian ugyanarra a jelenségre figyelnek fel: egy lepkeraj halad át a városon. A szöveg lineáris rendjében a különböző bekezdésekben a mindentudó elbeszélő más-más szereplők tevékenységét beszéli el, s közben az azonos idejűséget igyekszik hangsúlyozni. Ez a novella egyrészt a kötetben elbeszélteket

utólagosan átértelmezve mutat rá arra, hogy egyetlen történet sem elszigetelt, összefüggések és viszonyok végtelen hálója fogja egybe az emberek társas kapcsolatainak rendszerét, s ezáltal az egyének történeteit is. Másrészt arra hívja fel a figyelmet, hogy a különböző történések, események az emberek elbeszélése révén válnak történetekké. Ezekben a tények, az egyéni tapasztalatok, az előzetes tudás és a másoktól hallott információk elegyednek egymással, így minden történet más és egyedi, még ha ugyanarról az eseményről is van szó, hiszen Elvira néni pletykái alapján azonnal el lehet képzelni, milyen történetek és hogyan fognak megszületni, terjedni a lepkék áthaladásáról.

Borcza Imola első kötetében mindennapi témá(ka)t dolgoz fel nem mindennapi módon, hiszen a pletykákat meséljük, hallgatjuk, továbbadjuk, de ritkán találkozhatunk velük írott elbeszéléses formában. Végző soron kifejezetten érdekes élmény volt pletykát szépirodalomként olvasni, s úgy gondolom, a szerző sikeresen vette a feladatot, a kísérlet eredménye pozitív lett. Egy közösség életének történéseiről az emberi (szóbeli) kommunikáció egyik legtermészetesebb formájában olvashatunk, és ez valahogyan megnyugtatóan hat. Míg magányos ebédszünetünket töltjük, vagy éppen hazafelé tartunk egy mozgalmas nap után, valahol valami éppen történik, vagy már megtörtént, esetleg történni fog: az események folyása sosem áll le, s sokszor jólesik, élménnyé válik minderről hallani vagy éppen mesélni.

A kibillenés szimmetriái, 2018